

בס"ד, י"א אדר התשפ"ו

מנחות מ"ח – שני כבשים על ארבע חלות, הכלל חטא בשביל שתזכה, וכבשי עצרת שלא לשמן

שאלות:

1. אמנון הביא קרבן תודה עם 55 חלות מה עושים עם החלות?

שחיטת שני כבשים על ארבע חלות

- הברייתא (מסוף הדף הקודם) דנה במקרה שבו שחטו את שני כבשי העצרת על ארבע חלות לחם (במקום שתיים). הדין הוא שהכהן בוחר שתיים מהן עבור הקורבן, והשתיים שנשארו נפדות בכסף ויוצאות לחולין.
 - חכמים הקשו לפני **רב חסדא**: הדין הזה לא מסתדר עם שיטת **רבי**. לפי **רבי**, השחיטה מקדשת את הלחם קדושת הגוף, אבל היא מקדשת רק את מה שראוי לה – כלומר שתי חלות מתוך הארבע. הבעיה היא שאנחנו לא יודעים אילו שתיים התקדשו קדושת הגוף ואילו שתיים נשארו רק עם קדושת דמים. איפה נפדה אותן?
 - אם הכהן יוציא את כל ארבע החלות אל מחוץ לעזרה כדי לפדות שתיים מהן – השתיים שקדושות קדושת הגוף יפסלו מיד בגלל שיצאו מהעזרה ("יוצא").
 - אם הוא יפדה אותן בתוך העזרה – השתיים שיפדו יהפכו להיות חולין בתוך העזרה, וזה דבר שאסור לעשות לכתחילה.
 - ברור שלפי **רבי אלעזר ברבי שמעון** אין בעיה, כי לדעתו השחיטה לא מקדשת את הלחם קדושת הגוף, ולכן אפשר להוציא את כל החלות החוצה ולפדות שתיים מהן.
 - **רב חסדא אמר** שאפשר להסביר את הברייתא גם **כרבי**: פודים את החלות בתוך העזרה, וזה לא נחשב למעשה של הכנסת חולין לעזרה, כי החלות הופכות להיות חולין מאליהן ברגע הפדיון.
 - אבל, **רבינא הקשה** על זה מברייתא אחרת שאומרת בפירוש שכשפודים את החלות, לא פודים אותן אלא בחוץ. לכן הגמרא **מסכמת** שהברייתא הזו בוודאות סוברת **כרבי אלעזר ברבי שמעון**, כי לשיטת **רבי** החלות היו נפסלות ב"יוצא" ברגע שהוציאו אותן החוצה.
 - **רב אחא בריה דרבא** שאל את **רב אשי**: האם הדין הזה (שמתקדשות שתיים מתוך ארבע) סותר את דברי **רבי יוחנן**? שאמר שאם שחטו קורבן תודה על שמונים חלות (במקום ארבעים המיועדות לה), לא התקדשה אף חלה מתוך השמונים.
 - הגמרא **מתרצת שרבי זירא אמר**: שכולם מודים (גם **רבי יוחנן**) שאם האדם אמר בפירוש בשעת ההפרשה "שיתקדשו ארבעים חלות מתוך השמונים" – הן אכן מתקדשות. וככה גם בברייתא שלנו, מדובר שהאדם אמר בפירוש "שיתקדשו שתיים מתוך ארבע החלות".
2. צורי כהן שחט את שלמי העצרת שחל בשבת, שלא לשמן, האם מותר לזרוק את הדם?

הכלל "עמוד וחטא בשביל שתזכה"

- **רבי חנינא טירתא** שנה ברייתא לפני **רבי יוחנן** על מקרה הפוך ממה שראינו קודם: אדם שחט ארבעה כבשים בעצרת (במקום שניים) על שתי חלות. הוא אמר שהכהן צריך למשוך שניים מהם ולזרוק קודם את הדם שלהם "שלא לשמם" בתור שלמים רגילים (שזה קורבן כשר, רק שהבעלים לא יוצאים בו ידי חובה), ואז לזרוק את דם השניים האחרונים "לשמם" (בתור כבשי עצרת).
- הסיבה היא שאם הכהן יזרוק את דם השניים הראשונים "לשמם", המצווה תושלם והשניים האחרונים ייחשבו "נדחים" מהמצווה ולא יוכלו להיקרב יותר אפילו שלא לשמם. לכן עדיף לשנות את השניים הראשונים 'שלא שלשמן' כדי להציל את האחרונים.
- **רבי יוחנן הקשה** על הדין הזה: "האם אומרים לאדם עמוד וחטא בשביל שתזכה?". כלומר, האם מותר להורות לאדם לעשות פעולה אסורה (לשנות קורבן שלא לשמו) כדי להציל קורבנות אחרים? **ורבי יוחנן** הביא דוגמאות כדי לסתור את הכלל הזה, והגמרא מביאה דחייה לכל אחת מהן:
 - אם איברי חטאת (שנאכלים לכהנים) התערבו באיברי עולה (שנשרפים על המזבח), **חכמים** אומרים שכולם יישרפו בבית השריפה. למה לא אומרים לכהן להקטיר את האיברים כולם כולל החטאת על המזבח (חטא) כדי להציל את העולה (זכות)?
 - **הדחייה:** לא אומרים "חטא בחטאת בשביל לזכות בעולה" כי אלו שני סוגי קורבנות שונים. אבל במקרה של הכבשים שלנו, כולם מאותו סוג.
 - אם שחטו את כבשי עצרת שלא לשמם בשבת, הדין הוא שאסור לזרוק את דמם. כי אם הקורבן פסול, העבודה שלו לא הותרה בשבת. למה לא אומרים לכהן לזרוק את הדם כדי להציל את הבשר לאכילה בערב?
 - **הדחייה:** לא אומרים לאדם "חטא בשבת כדי שתזכה בחול" (כלומר, להרוויח את אכילת הבשר במוצאי שבת).
 - הגמרא מביאה מקרה כדי להוכיח שכן אומרים "חטא בשביל שתזכה" אפילו בשני דברים שונים (תרומה וחולין): חבית תרומה טהורה שנשברה מעל גת עם חולין טמאים. **רבי יהושע אומר** שאפשר לעצור את נזלי התרומה מהגת העליונה ביד, גם אם מטמאים אותה בזה (חטא), בשביל להציל את נזלי החולין שבגת התחתונה מלהיפסל (זכות).
 - **הדחייה:** שם זה מותר רק כי ממילא אם לא תעצור את התרומה היא הולכת להיטמא ברגע שתיפול לחולין הטמאים שבגת התחתונה.
 - **לסיכום:** לא הצלחנו להוכיח שאוסרים לומר "עמוד וחטא בשביל שתזכה" במקרה כמו בדוגמה של הכבשים שלנו, ולכן הדין של **רבי חנינא טירתא** נשאר אפשרי.

3. נחום שחט את איל הנזיר שלא לשמו האם חייבים לשרוף אותו?

כבשי עצרת שנשחטו "שלא כמצוותן"

- **רב יצחק** שנה ברייתא שכבשי עצרת שנשחטו "שלא כמצוותן" – פסולים וצריכים להישרף. לפי פירוש רש"י (בניגוד לפירוש רבותיו והגאונים), הכוונה שהם נשחטו "שלא לשמם".

- **רב נחמן מסביר שרב יצחק פוסל אותם** כי הוא מקיש אותם לקרבן חטאת (כיוון שהם מופיעים צמודים באותו פסוק: "וַעֲשִׂיתֶם שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחֹטְאת וְשְׁנֵי כִבְשִׁים... לְזָבַח שְׁלָמִים"). כמו שחטאת שנשחטה שלא לשמה פסולה, ככה גם כבשי עצרת.
- לעומת זאת, **רב נחמן מסביר** שלפי ברייתא ששנו בבית מדרשו של **לוי** הם כשרים. הברייתא אומרת לגבי איל נזיר ששחטו אותו שלא כמצוותו – שהוא כשר כשלמים רגילים (אבל לא עלה לבעלים לשם חובתם. הקורבן נאכל ליום ולילה כמו איל נזיר רגיל, אבל בלי הלחם ובלי הזרוע). מהברייתא הזו, **רב נחמן** לומד שהוא מקיש "שלמי חובה" (כמו איל נזיר או כבשי עצרת) ל"שלמי נדבה", ולכן הם צריכים להיות כשרים גם שלא לשמם.
- הגמרא **מקשה** על הדין של **רב יצחק** מברייתא שמביאה סדרה של קורבנות חובה (כמו עולת נזיר, עולת יולדת ועולת מצורע). למרות שגם הם מופיעים בתורה בצמידות לקרבן חטאת, הברייתא קובעת שאם יש בהם פסול (כמו גיל לא נכון), לא מקישים אותם לחטאת אלא מדמים אותם ל"עולת נדבה", ולכן הם כשרים. (באותה ברייתא נאמר שקרבן אשם שהובא בגיל לא נכון הוא באמת פסול. הגמרא מסבירה ששם אי אפשר להכשיר אותו, כי אין כזה דבר "אשם נדבה" שאפשר לדמות אליו).
- הגמרא **מתרצת** שהברייתא הזו נשנתה כשיטתו של **לוי**, אבל הברייתא של **רב יצחק** באמת חולקת עליה וסוברת שכבשי עצרת נפסלים כיוון שהם מוקשים לחטאת.
- הגמרא **מקשה** על שיטת **לוי**, מברייתא נוספת שנשנתה בבית מדרשו, שאומרת שאם הביא לאשם נזיר או מצורע איל בן שתי שנים הוא פסול. (כי הם צריכים איל בן שנה) למה לא נלמד שיהיו כשרים למרות הגיל הלא נכון? הרי **לוי** לומד "שלמי חובה" מ"שלמי נדבה", אז שילמד גם "אשם" מ"שלמי נדבה" (שבהם הגיל לא מעכב), ואם לא לומדים אשם משלמים אז שילמד לפחות "אשם" נזיר מ"אשם" גזילות, שהוא לכתחילה בן שנתיים.
- **רב שימי בר אשי עונה**: שדנים "דבר שלא בהכשירו" (מצב לא תקין, כמו קורבן שלא לשמו) מ"דבר שלא בהכשירו" (שלמי נדבה שלא לשמם). אבל לא דנים "דבר שלא בהכשירו" (אשם נזיר בן שנתיים, שזה גיל לא נכון עבורו) מ"דבר שבהכשירו" (אשם גזילות, שזה הגיל הנכון עבורו לכתחילה).
- הגמרא **מקשה** על הכלל הזה מהדין של קורבן שיצא מחוץ לעזרה. שם לומדים שאם הקורבן יצא ואז עלה למזבח – הוא לא ירד, מהדין של "במה". אבל הרי ב"במה" זה נחשב "בהכשירו" (כי מותר להקריב בחוץ), ובכל זאת למדנו ממנה על "יוצא" שהוא מצב "שלא בהכשירו"! הגמרא **מתרצת** שהלימוד של "יוצא" לא מגיע מהבמה אלא מריבוי מיוחד בפסוק: "זאת תזרת העלה".